Nicolae RAEVSCHI

HIDRONIME TRACO-DACICE AVÂND *CONEXIUNI ETIMOLOGICE BALTICE*

În articolul de faţă abordăm proveniența unor denumiri de ape din arealul geografic românesc. E vorba despre termenii *Bârlad*, *Bârsa*, *Bolvaşniţa*, *Botna*, *Buda*, *Colbasna*, *Covasna*, *Drislive / Drăsliviţa*, *Miletin*, *Strahotin*, *Zeletin*, *Molda / Moldua / Moldova*, *Molniţa*, *Ringa / Ringač*, *Rusaia*, *Stavnic*, *Şacovăţ / Sacovăţ / Ţacovăţ*, *Ţuţora*, *Uşiţa*, *Vilia*. După cum arată cercetările, cuvintele acestea au o vechime de aproximativ patru milenii. Ele au luat naştere în limba tracilor care sunt strămoşii noştri preromani mai îndepărtaţi. În acea vreme traca era foarte apropiată genetic de idiomul protobalticilor. Şi întrucât descendentele limbii protobalticilor – v. prusiana, lituaniana, letona – îşi menţin existenţa până în epoca istorică, iar ultimele două – până astăzi, pe baza unor elemente din structura lor putem judeca despre anumite aspecte ale graiului trac, în cazul dat – despre hidronimele enumerate mai sus.

Înainte de a proceda la examinarea fiecăruia dintre termenii în chestiune, vom ilustra apropierea dintre tracă şi protobaltică prin câteva exemple bine cunoscute în literatura de profil, concentrându-ne totodată atenţia asupra factorilor extraglotici de natură să explice afinităţile lingvistice traco-baltice avute în vedere. Să luăm, bunăoară, toponimul dacic Μέδεκα (Castel în Dacia Mediterranea), atestat de către Procopius din Caesareia în lucrarea sa **Despre construcţii** [Duridanov, p. 46-47]. Corelatul baltic al numelui dacic citat este apelativul lit. *medékas* „pădurice”. În let. există chiar topon. *Mediki*. Se ştie că şi alte limbi indo-europene atestă cuvinte cu rad. **med-*. Cf. topon. ilir Μεδεάν (în Muntenegru) şi gal. *Mediolanum* (Milano) [Vasmer, II, p. 592]. Derivate cu suf. *-k-* însă găsim numai în domeniul baltic şi în cel traco-dacic. Mai mult, întrucât *-k-* în lit. *medékas* [< *medis* „pădure”] e un suf. diminutival, putem conchide că un formant similar avem şi în apelativul dacic **medeka* de la baza topon. discutat. Aşadar, suntem în drept să afirmăm că în traco-dacică la sensul de „pădure” al termenului cu rad. **med-* se ajunge pe aceeaşi cale de evoluţie semantică, prin transfer metonimic, „hotar” > „arbuşti ce cresc pe hotar” > „pădure”,

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

ca şi în baltică [Vasmer, II, p. 592]. Celelalte idiomuri indo-europene, exceptând cel germanic, menţin sensul cuvântului radical în chestiune neschimbat. Cf. v. sl. **межда** „hotar”, gr. μέσος „de mijloc”, lat. *medius* „mijloc”, irl. *mide* „mediu” etc.

Un alt exemplu ce denotă existenţa unor relaţii speciale între traco-daci şi baltici este hidronimul *Gilpil* semnalat de istoricul goţilor Iordanes. Prima parte a termenului acesta *Gil-* este pusă de către Poghirc (X-ème Congrès, p. 766) în legătură cu lit. *gilùs*, let. *dziļš* „adânc”. Pentru segmentul al doilea, Duridanov (p. 24) face trimitere la lit. *pilti* „a se revărsa”, let. *pielt* „a picura”.

E surprinzător faptul că afinităţile traco-daco-baltice găsesc confirmare şi în cazul unor antroponime, cum ar fi *Degis*, fratele lui Decebal, care în anul 89 e.n. a fost trimis într-o misiune diplomatică la Roma [**Izvoare**, I, p. 435]. I. I. Russu (p. 101) explică termenul acesta printr-un radical indo-european cu sensul de „a arde”. Duridanov (p. 76) compară termenul dacic cu hidronimul let. *Deĝis,* apoi cu segmentul *-degis* din antroponimul lit. *Iau-degis* care în ultimă analiză se leagă etimologic de verbele baltice cu acelaşi sens – lit. *degti (degŭ*) „a arde”, let. *degt* (*degu*) „id.”. De observat că termenul apelativ protosl. corespunzător are un aspect fonetic cu totul diferit – *žesti* (prez. *žegǫ*). În fine, vom cita şi antropon. dacic *Bikilis* (un alt om al lui Decebal) [**Izvoare**, I, p. 697] care, după cum arată Poghirc (*ibid*.), are drept corespondent apelativ baltic, lit. *bičiulis* cu sens de „prieten”.

Cum se explică similitudinea neobişnuită dintre idiomul traco-dacic şi cel vechi baltic? Considerăm că un răspuns adecvat la această întrebare s-ar putea obţine dacă chestiunile în discuţie vor fi puse în legătură cu problemele de ansamblu privind sciziunea comunităţii indo-europene şi a limbii sale. Vom porni de la teza în genere acceptată de cercetători că strămoşii indo-europenilor de astăzi descind dintr-un singur popor. Mai dificil e de a determina spaţiul unde şi-a avut locul de trai o atare etnie, când a existat şi cum s-a dezmembrat ea în grupurile pe care le cunoaşte istoria. Elucidarea acestor aspecte se află în centrul preocupărilor învăţaţilor – lingvişti, arheologi, etnologi etc. – de două veacuri. Disputele pe tema în cauză sunt departe de a se încheia. În expunerea ce urmează vom releva, succint, factorii de ordin extraglotic care, într-un fel, aruncă lumină asupra afinităţilor lingvistice traco-daco-baltice. Dintre ipotezele avansate în problema spaţiului de constituire a indo-europenilor, mai temeinic argumentată pare a fi teoria cercetătoarei americane, arheolog de profesie, Maria

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

Gimbutas*. Fără a intra în detalii, punctăm sumar tezele esenţiale ale concepţiei în cauză.

Autoarea americană (p. 247) arată că în mil. V a. Chr. pe continentul nostru se delimitează opt blocuri culturale. Unul dintre blocurile acestea, denumit „Vechea Europă" (p. 197), cuprindea teritoriul unde astăzi se află Grecia, Peninsula Balcanică, Ungaria de est, România, Republica Moldova şi Ucraina de sud-vest, până la Nipru. Blocul indicat consta din mai multe variante locale – Cucuteni, Gumelniţa, Karanovo, Lengyel, Tripolie etc. În perioada existenţei lor, mil. VII-III a. Chr., deci în epocile neolitică, eneolitică şi a cuprului, culturile menţionate s-au dezvoltat „într-o manieră liniară, neafectată de distrugeri şi dezmembrări. Oamenii acestor timpuri trăiau într-o societate egalitară, foarte probabil într-un sistem matrilinear, nu posedau arme, cu excepţia ultimului stadiu (al epocii cuprului) ...". Comunităţile din blocul cultural despre care tratăm erau agrare şi sedentare. Aşezările lor erau mari, având case de până la o sută de metri pătraţi, întărite spre sfârşitul perioadei discutate cu valuri şi şanţuri. O trăsătură de esenţă ce singularizează colectivităţile umane caracterizate este rafinata lor artă – ceramica pictată, figurinele ce simbolizează zeiţa-mamă etc. Se recunoaşte unanim că avem de a face cu cea mai veche civilizaţie din Europa, civilizaţia denumită mai ales „Cucuteni"**.

După Maria Gimbutas (p. 241), începând cu prima jumătate a mil. IV a. Chr. civilizaţia Vechii Europe a intrat într-o criză care apoi s-a agravat, ducând la dezagregarea, dosoluţia ei. Cauza dispariţiei vechiului bloc cultural european este invazia repetată, la intervale cronologice mari, a triburilor seminomade de călăreţi războinici din stepele nord-pontice, purtători ai unei culturi cu totul diferite, denumite prin termenul „Curgan". Aceştia sunt indo-europenii. În mai multe studii ale sale, Maria Gimbutas a descris pe larg procesul de „curganizare" a Europei. Autoarea arată că atare bloc cultural preistoric ia naştere în mil. V a. Chr. *în stepele dintre Volga şi Nipru*. Spaţiul indicat este, aşadar, patria primară a indo-europenilor (p. 240, 251). Elementele caracteristice definitorii ale culturii curganice sunt următoarele: o societate patriarhală, un sistem stratificat de clase, existenţa unor mici comunităţi tribale conduse de căpetenii puternice, o economie preponderent pastorală, incluzând creş-

---

* Ne orientăm în acest caz după aprecierile lui I. P. Mallory (p. 79), care consideră că, dintre toate ipotezele privind patria primară a indo-europenilor, cea mai verosimilă este concepţia Mariei Gimbutas.

** După localitatea cu acelaşi nume din reg. Iaşi.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

terea cailor, dar şi cultivarea plantelor, sate mici şi fortăreţe, amplasate pe înălţimi, o ceramică grosolană, ridicarea unor movile (curgane) de asupra gropii defuncţilor, sacrificii cu ocazia înmormântărilor etc.

Prima invadare de către călăreţii din stepele nord-pontice a spaţiului vechii civilizaţii europene, are loc în jumătatea întâi a mileniului al IV-lea a. Chr. Nou-veniţii pătrund în Europa Centrală de-a lungul Dunării. Vechea civilizaţie europeană n-a fost însă anihilată. În următoarea jumătate de mileniu influenţa culturii curganice se intensifică, în Peninsula Balcanică şi în Europa Centrală cele două culturi se amestecă. În mileniul III au loc noi invazii ale păstorilor din stepele răsăritene. Acum grupurile tribale de pe continentul nostru sunt dominate de cuceritorii seminomazi. Astfel, infiltrarea indo-europenilor în spaţiile nominalizate a restructurat societatea vechilor comunităţi europene, a dus la hibridizarea motivelor religioase ale acestora etc. În noile condiţii, satele şi aşezările urbane şi-au redus sensibil dimensiunile ori s-au dezagregat, în artă nu mai prevalau temele feminine (p. 255). Într-un cuvânt, vechiul bloc cultural în discuţie s-a indo-europenizat*.

Treptat, pe continentul nostru s-au cristalizat comunităţi noi de la care au provenit popoarele de mai târziu din acest spaţiu. Una dintre comunităţile acestea este cea a tracilor.

Pornind de la reperele pe care le conţine teoria Mariei Gimbutas, în istoria etnică a tracilor vom delimita trei perioade:

1) *Mileniile IV-III a. Chr*. În această perioadă triburile din stepele nord-pontice cuceresc şi asimilează lingvistic populaţia băştinaşă din arealul carpato-balcanic. Perioada aceasta e *pretracă*. Către sfârşitul perioadei date idiomul vorbit de pretraci e un dialect al limbii indo-europene comune;

2) *Mileniul II a. Chr*. În intervalul de timp indicat pretracii se desprind şi se îndepărtează tot mai mult de celelalte grupuri indo-europene congenere. Aceasta e perioada *prototracă*. Judecând după probele lingvistice, la etapa respectivă, prototracii continuă să fie foarte apropiaţi de baltici;

3) *Sfârşitul mileniului II a. Chr. – prima jumătate a mileniului I p. Chr.* Perioada menţionată e cea de individualizare etnică şi lingvistică a strămoşilor noştri preromani, pe care vom denumi-o perioada *tracă propriu-zisă*. La etapa aceasta, tracii apar ca un factor important în istoria Europei centrale şi de sud-est. Numărul triburilor lor este foarte mare.

---

* Unele grupuri de indo-europeni se vor deplasa spre Asia.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

În ceea ce priveşte problema examinată în studiul nostru, admitem că, pe axa timpului, relaţiile traco-baltice se plasează în a doua jumătate a mileniului III a. Chr. şi în primele veacuri ale mileniului următor.

Să examinăm care sunt argumentele lingvistice privind dialectele indo-europene şi amplasarea lor în spaţiul discutat. O expunere amplă în acest sens ne oferă cercetătorul german W. Porzig. În capitolul VIII al lucrării sale **Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets***, autorul vorbeşte despre două grupuri de limbi indo-europene. În primul rând, se delimitează grupul de vest care cuprinde celtica, latina, osco-umbriana, germanica şi, ipotetic, ilira. Limbile din grupul menţionat vădesc trăsături proprii, apoi ele sunt legate perechi, unele cu altele, mai strâns decât cu celelalte limbi indo-europene. În fine, în cazul dat specificul inovaţiilor presupune un schimb lingvistic îndelungat între idiomurile în chestiune.

Grupul al doilea – de est – e format din ariană, baltică, slavă şi greacă. Şi în aceste limbi se evidenţiază inovaţii comune specifice. Idiomurile în cauză la fel se leagă perechi între ele mai strâns decât cu oricare dintre celelalte limbi indo-europene. Contactul dintre limbile grupului de est s-au întrerupt la începutul mileniului II î.e.n., dat fiind că în acest timp elinii sunt semnalaţi în Grecia, iar arienii, câteva secole mai târziu, au apărut în Iran. La grupul de est s-ar mai raporta armeana, apoi traca şi frigiana, precum şi heta, tohara şi albaneza.

După cum se poate observa, Porzig, continuând tradiţia lui A. Meillet, propune o repartiţie a idiomurilor indo-europene pe principii areale. Modul acesta de analiză a fost bine apreciat în literatura de specialitate. În lucrarea sa Porzig nu face referinţă la legăturile speciale dintre domeniul tracic şi cel baltic, dar, după cum am văzut, constată că traca face parte, ca şi baltica, din grupul limbilor indo-europene de est. În ultimele decenii problema relaţiilor lingvistice traco-baltice, intuită încă de B. P. Hasdeu, suscită tot mai mult atenţia cercetătorilor. Astfel, paralele traco-baltice au fost relevate de Toporov (1964; 1973; 1977), Poghirc (1967), Duridanov (1969) etc.

Faptele lingvistice de o atare natură, evidente şi numeroase, dovedesc că, aşa cum am mai semnalat, în istoria lor cele două grupuri etnice – trac şi baltic – au parcurs o perioadă îndelungată de vecinătate când relaţiile dintre ele, genetice, au fost foarte strânse. Duridanov (p. 100) crede că perioada de contact a seminţiilor în chestiune se

---

* În traducere: „Sciziunea arealului lingvistic indo-european”.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

plasează în mil. III î.e.n. Acceptând un astfel de punct de vedere, ar fi mai potrivit să vorbim despre prototraci şi protobaltici sau chiar despre pretraci şi prebaltici.

O concluzie de un interes ştiinţific deosebit, formulată de Duridanov, e că slavii nu participă la aceste contacte traco-daco-baltice. Într-adevăr, după cum subliniază şi Trubačiov (ВЯ, 1982, nr. 4, p. 18), în perioada contactelor „balto-balcanice", protoslavii, spre deosebire de baltici, aveau conexiuni mai ales cu comunităţile indo-europene de vest, apoi de centru. Pe când se aflau la izvoarele Dunării, baştina lor primară, protoslavii contactau cu viitorii italici. Aceste contacte au loc până pe la 1500 a. Chr., căci după această dată italicii s-au stabilit în centrul Peninsulei Apenine unde au fost atestaţi mai târziu. Un alt grup cu care vin în contact protoslavii e cel al germanicilor. În fine, deplasându-se, prin Bazinul Dunării, spre est şi apoi spre Marea Baltică, protoslavii s-au întâlnit cu balticii. Aceste legături între protoslavi şi baltici care încep abia acum au continuat o perioadă îndelungată. Înaintând pe la nordul Carpaţilor spre răsărit, protoslavii au ajuns în Bazinul superior al Niprului, baştina primară a balticilor. Contactele dintre cele două grupuri etnice s-au dezvoltat astfel încât balticii din spaţiul acesta au fost asimilaţi. Toporov şi Trubačiov, studiind detaliat hidronimele din Bazinul superior al Niprului, au demonstrat că aproximativ 800 dintre atare denumiri (p. 236) au radicale baltice, ceea ce înseamnă că băştinaşi în spaţiul dat au fost balticii.

Pentru cercetarea de faţă este important să reţinem ideea că întreruperea contactelor traco-daco-baltice ar putea fi pusă în legătură cu apariţia în Bazinul Niprului a slavilor. Până la acea dată legăturile dintre traco-daci şi baltici, genetice, genuine, erau foarte strânse, apropiate. De aici şi posibilitatea de a explica unele hidronime de origine tracodacă ce se păstrează până astăzi în spaţiul românesc prin referinţe la cuvinte din domeniul baltic.

În continuare, vom prezenta etimologiile unor termeni de referinţă în acest sens. Iniţial, fiecare dintre atare cuvinte avea baza sa apelativă, care însă nu a fost atestată. Despre astfel de baze, am subliniat deja, ne putem crea o idee, evident, aproximativă, după termenii respectivi apelativi sau onomastici din lituaniană, letonă, v. prusiană etc. Vom mai observa că unii dintre termenii analizaţi presupun o filieră lingvistică străină.

Bârlad, afl. al Siretului [DRH, A., I, p. 493]. Cf. şi *Берладь,* râu în Podolia [Vasmer, I, p. 157]. Weigand (Iahresbericht, XXVI, p. 88) a pus termenul acesta în legătură cu ceh. *berła* „toiag, băţ", pol. *berło* „id.".

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

Pentru Vasmer (*ibid*.) ca apelativ ar fi mai potrivit rus. *берлога* „bârlog”. Autorul din urmă face trimitere şi la scr. *брлага* „băltoacă”. Nici una dintre motivaţiile indicate nu par plauzabile. Nu este exclus ca secvenţa *Bârl-* din corpul fonetic al termenului examinat să reproducă o bază autohtonă traco-dacică comparabilă cu rad. baltic *berl-* ce apare în hidronimele lit. *Berlė, Berlinė, Berlynas* şi let. *Bęrlava,* prin care Toporov şi Trubačiov (p. 177) consideră, ipotetic, că ar putea să se explice denumirile de râuri din Bazinul Niprului Superior *Берлянка, Берложа, Берлевец.* Soluţia propusă ar fi sprijinită de faptul că cel puţin trei afluenţi ai Bârladului au denumiri ce par a se clarifica mulţumitor, în ceea ce priveşte provenienţa lor, prin referire la termeni din domeniul baltic – *Stavnic* (p. 106), *Şacovaţ* (p. 107) şi *Vilna* (p. 109). Vom mai observa că segmentul *Bârl-* ar părea să figureze şi în oiconimul Bârlinţi cu variantele *Bărlinţi* şi *Berlinţi,* dacă denumirile acestea nu ar proveni de la antrop. *Bârlea.* Segmentul final atât al termenului rom. *(-ad),* cât şi al celui est-sl. (*-адь*) nu e limpede. Mai adăugăm că un hidron. cu baza *berl-* (*берл-*) – *Берловский* – există şi în Bazinul Nistrului, propriu-zis în sectorul afluentului său Lomniţa [Маштаков, p. 16].

Bârsa, râu şi ţinut [DRH, D., I, p. 468]. Considerăm că apelativul de la baza acestui termen onomastic este traco-dac. **bersa-* „mesteacăn”. Corespondentul mai apropiat în domeniul baltic e v. prus. *berse,*cu acelaşi sens. După Duridanov (*ibid*.), denumirile *Bersovia* (oraş) şi *Berzobis* (râu) din spaţiul dacic ar fi derivate cu suf. *-uv-,* în care, în latina balcanică, *-u-* va fi substituit prin *-o-.* Formele *Bersovia* şi *Berzobis* sunt deci comparabile cu lit. *Béržuvis* (lac). În limba română denumirea cercetată, *Bârsa*, se menţine numai ca termen onomastic. În idiomurile baltice constatăm ambele situaţii: lit. *béržas* „mesteacăn”; *Bérzė, Berzė, Berzẽlė...* (hidronime); let. *bẽrzs* „id.”; *Bērzene, Bērz-upe* (hidronime); v. prus. *berse* „id.”. Vom nota şi faptul că, potrivit opiniei lui H. Krahe, termenul *Bersovia* s-ar putea explica prin tema ilir. **bers-* „repede, iute”. V. Iordan (p. 81). Având în vedere corespondentele traco-daco-baltice **bersa- / berse* şi *Bersovia (Berzobis) / Beržuvis,* interpretarea ultimă ar fi mai puţin probabilă.

Bolvaşniţa, râu în jud. Caraş-Severin [DRH, D., I, p. 109]. Segmentul *Bolvaşn-* pare să reproducă o bază autohtonă cu conexiuni etimologice în domeniul baltic. Într-un asemenea caz, *Bolvaşn-* ar consta din rad. *Bolv-* şi suf. *-sn-/-šn-.* Primul component e comparabil cu let. *Bolva* (râu), lit. *Balvis* (lac), v. prus. *Balowe, Balveniken* etc. [Топоров-Трубачев, p. 167, 177]. Componentul al doilea *-şn-,* practic, e identic şi el cu suf. *-sn-/-šn-* din formaţiunile hidronimice baltice. În

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

lucrarea celor doi autori citaţi sunt considerate de origine baltică astfel de hidronime cu morfemul *-сн-(-sn-)* din Bazinul Superior al Niprului ca: *Добасна / Добосна / Добысна* (p. 148), *Дресна / Дросна* (p. 185), *Касна / Кошна* (p. 190-191), *Нересна* (p. 198), *Описна* (p. 199), *Пересна* (p. 201), *Расна* (p. 203), *Туросна / Тросна* (p. 210). Trubačiov include în această listă adăugător denumirile *Медесна / Мецна* (p. 148) şi *Вересна* (p. 149). E necesar să notăm că tipul derivaţional hidronimic în chestiune a fost constatat şi în spaţiul baltic actual. Avem în vedere denumirile de râuri *Rukšnà, Veršnės, Viršnis, Virsnỹs* identificate pe teritoriul lituanian de către cercetătorul A. Vanagas [Cf. Трубачев, p. 148-149]. În arealul nostru, pe lângă *Bolvaşniţa,* mai pot fi semnalaţi încă cel puţin trei-patru termeni hidronimici având o atare structură şi anume: *Colbasna* (p. 101), *Covasna* (p. 101), şi *Drislive / Drăsliviţa* (p. 102), acesta din urmă cu *-sl-* < *-sn-.*

Botna, afl. al Nistrului [DRH, A., I, p. 441] şi topon. În literatura de profil s-a arătat că traco-dacica cunoştea termeni onomastici cu rad. *but-*: Βούττις, castel în Dacia Mediterranea; *Boutae,* loc de intrare, dinspre sud, în Dacia [Duridanov, p. 21]. O atare bază se constată şi în domeniul baltic: let. *Bute* (râu); jemait. *Бутупис, Бутышка* [Топоров-Трубачев, p. 178]; v. prus. *Butyn* (loc); let. *Butani* (loc), *Butua-kalns* (râu); lit. *Butėnų káimas* [Duridanov, ibid.]. (Termenii apelativi baltici – lit. *butà,* v. prus. *buttan,* let. *buts* – înseamnă în genere „locuinţă".) În fine, Trubačiov (p. 193) identifică hidronime cu rad. *but-* în iliră. E vorba în special despre denumirile de râuri din Bazinul Nistrului *Бутельский* şi *Бутывля* ce figurează în lista lui Maştakov (p. 16).

Exemplele dacice relevate de către Duridanov, precum şi cele baltice demonstrează că în traco-dacică au existat cuvinte cu rad. *but-,* ceea ce ar putea să explice parţial şi originea hidronimului *Botna.* Admitem că forma primară a denumirii în chestiune consta din rad. *But-* şi suf. neaccentuat *-in(a)*: **Bútina.* Judecând după varianta mai veche – *Bodena* – ce apare la Maştakov (p. 30), vocala din sufix se va menţine o perioadă îndelungată, apoi se va sincopa. Un fenomen similar atestă hidronimele din arealul niprean *Стабна* [< balt. **Stabinas* (cf. v. prus. *stabis* „piară")], *Добысна* (cf. *Добошина*), *Дережна* (cf. *Деряжина*) etc. [Топоров-Трубачев, p. 113]. O altă schimbare de ordin fonetic e trecerea lui *-u-* la *-o-.* E un accident provocat de labiala *b-.* Cf. fluctuaţia *o – u* în *bolovan – bulvan*, *bordei – burdei*, *botnar – butnar*. Vom mai nota că termenul examinat nu ar putea fi de provenienţă sl., întrucât vocalei *-u-* din rad. *but-* traco-dacic, baltic, ilir etc. în protosl. îi corespunde vocala centrală *y (ы).* Comp. balt. *buti* „a fi" cu v. sl. **бꙑти** „id."

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

Buda, pârâu în jud. *Buzău*. Cf. şi *Budişoara: până la gura ~ ii* (Ţinutul Iaşi) [**Documente**, p. 224]; apoi forma ce apare pe harta lui Maştakov (p. 30), *Budei,* alf. al Botnei, etc. Hidronimul acesta ar putea fi traco-dacic. În orice caz, un rad. identic atestă numeroase denumiri neslave de ape din Bazinul Superior al Niprului: *Буда, Будачка, Будавка, Будаша, Будилка, Будка, Будля, Будлинка* etc. [Топоров-Трубачев, p. 217]. Cf. şi v. prus. *Bauda, Prabauda.* Apelativul de la baza termenilor enumeraţi aici nu este cunoscut.

Colbasna. Aceasta este forma cea mai veche a hidronimului dat. În СГУ (p. 258) figurează ca afl. al Murafei, care la rândul său e afl. al Nistrului. La Maştakov (p. 27), pentru Bazinul Murafei constatăm var. *Колбасная.* O denumire similară – *Килбаска* [cu *и* (= *і*) din *о* în silaba închisă, fenomen specific limbii ucr.] – consemnează autorul menţionat (p. 14) şi ca afl. al râului *Olşinka* din acelaşi sistem hidrografic. În sfârşit, un nume de râu *Колбасовка* există în zona Niprului [Топоров-Трубачев, p. 212].

La prima vedere se creează impresia că motivantul apelativ al termenului despre care tratăm ar fi est-sl. *колбаса* „cârnat”. Asemenea interpretare e rezultatul unei asociaţii condiţionate de similitudinea formală a două cuvinte. La nivelul conţinutului, apropierea dintre „obiectele respective” ar fi anevoios de admis. Examinând hidronimul *Colbasna* sub aspect etimologic, pornim de la faptul că segmentul *-sn-* din structura sa poate fi considerat ca suf., întrucât e identic cu formantul *-sn-* din denumirile de râuri analizate deja *Bolvaşniţa, Covasna* etc. care se clarifică, în ceea ce priveşte originea, prin raportare la idiomurile baltice. Mai puţin limpede e partea rămasă *Colb-.* Presupunem că avem de a face cu rad. unui substantiv traco-dacic ce înseamnă „lebădă” comparabil cu v. prus. *gulbis* „lebădă”, lit. *gul'bis / gulbẽ* „id.”, let. *gùlbis* „id.” După cum se poate observa, consoana iniţială *c-* din etimonul postulat nu cunoaşte corelat baltic. Sunetul indicat însă este atestat în sl. Cf. sorab. super. *kołp* „lebădă”; rus. *колпица* „lebădă-femelă”; *Колпь* (mai multe denumiri de râuri), *Колпино* (toponim) etc. [Vasmer, II, 297; ЕСУМ, III, p. 524-525]. Conchidem deci că termenul *Colbasna*, ca hidronim, pare să continue o denumire traco-dacică cu semnificaţia motivaţională de „râu al lebedelor”. Rămâne neclară însă consoana iniţială a cuvântului nostru. De la *Colbasna,* denumirile de râu, au luat naştere cunoscutele oiconime din r. Râbniţa.

Covasna, afl. al Jijiei [DRH, A., II, p. 475]. În cazul analizat cele două componente ale hidronimului în discuţie – *-cov-* şi *-sn-* – vădesc corespondenţe baltice relativ clare. Pentru rad. *cov-* în lit. avem ape-

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

lativul *covas* „stăncuţă”, iar pentru *-sn-* – formantul identic ilustrat deja prin exemplele *Добысна, Описна, Медесна* etc. Ceea ce înseamnă că la origine *Covasna* semnifica „pârâul stăncuţelor”. Pentru motivaţii analoage cf. *Vorona,* afl. al Siretului (< est-sl. *ворон* „corb”), *Галка,* hidronim în Bazinul Niprului (< est-sl. *галка* „stăncuţă”). Astfel încât, provenienţa traco-dacă a termenului *Covasna* ar fi mult probabilă. Nu trebuie să ne deranjeze *-v-* intervocalic care în cuvintele moştenite îndeobşte dispare: substratul autohton din limba română mai are probabil aspecte neclarificate încă.

Drăsliviţa / Drislive / Drislovăţ, pârâu în j. Vaslui [DRH, A., I, p. 456]. Prototipul autohton al termenului discutat ar fi o formă comparabilă cu hidron. let. *Driksne* [Топоров-Трубачев, p. 185]. În denumirea respectivă, baltică, de pe harta Bazinului niprean secvenţa *-ksn-* pierde sunetul *-k-* şi astfel ia naştere forma *Дресна.* O atare simplificare de consonantism, e de admis, cunoaşte şi termenul din spaţiul nostru. Aici însă are loc încă o modificare: în grupul *-sn-, -n-* e substituit prin *-l-.* În modul arătat s-a creat termenul *Drislive* cu variantele sale *Drăsliviţa* şi *Drislovăţ.* [Segmentele finale *-ive, -iviţa* şi *-ovăţ* sunt mai noi.] Trecerea grupului *-sn-* în *-sl-* se întâlneşte şi în alte câteva cuvinte: *slim* < ucr. *снім, Sletin* [Neculce, p. 500] < *Снятин*.

Miletin, afl. al Jijiei [DRH, A., I, p. 68]. Împreună cu *Strahotin*, alt afl. al Jijiei [*ibid*., p. 10], şi cu *Zeletin*, afl. al *Berheciului* [*ibid*., p. 11], hidronimul acesta formează o serie cu partea finală identică *-etin* / *-otin*. (În cazul denumirii *Zeletin*, sunetul iniţial *Z-* ar putea fi explicat prin asociaţia cu sl. **зєлєиъ** „verde”, căci forma etimologică a termenului în cauză e cu *s-* – *Seletin* [Селетин], hidronim în bazinul Nistrului [Маштаков, p. 20]). Faptul că termenii noştri par să aibă corespondenţe în arealul baltic ne îngăduie să presupunem că ei ar putea fi de provenienţă traco-dacă. Paralelismul termenilor respectivi al celor două domenii lingvistice se prezintă în felul următor. În ceea ce priveşte primul dintre cuvintele indicate, după cum reiese din datele oferite de Toporov (*К франк.-балт. пар*., p. 65), în tracă este atestat un termen onomastic identic cu *Miletin–Meletinus*. Actualul hidronim rom., probabil, e aceeaşi denumire, dar utilizată pentru un alt denotat. Termenii onomastici baltici comparabili sunt: lit. *Meletìnis, Meletinẽle, Meletinẽ* [Топоров, *ibid*.]. În arealul baltic se constată şi formaţii coradicale cu alte suf.: prus. *Meluken, Meladen, Meleyke*; lit. *Mėlỹnė, Meletà* etc. [Топоров, *ibid*.]. Cf. apelat. let. *melns* „negru”, lit. *melynas* „albastru”.

Strahotin. Admitem că la origine denumirea cercetată era un de-

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

rivat cu suf. -**otin* – **Stravotin*, sensul său motivaţional fiind „curs (repede)”. În idiomurile baltice cuvinte comparabile cu etimonul presupus al termenului nostru nu am constatat, însă pentru componentele sale luate izolat asemenea date pot fi uşor găsite. Astfel rad. *Strav-* se potriveşte cu apelativul let. *strav*(*a*) „curs”, „râu repede”, „ploaie torenţială”, „nor” [Невская, p. 86]. Cf. şi lit. *strovė* „id.”. Al doilea component – formantul – e şi el cunoscut limbilor baltice. Cf. termenii onomastici prus. *Mynotte* (p. 68), *Mylotis* (69), *Nogothin* (74), *Rabothen* (84); lit. *Narotis* (72), *Salote* (90) etc. [Топоров, ibid.]. În forma etimologică -*v*-, trebuie să credem, în limba română, a fost substituit prin -*h*-. Cf. *holbură* < *volbură*, *hulpe* < *vulpe*.

Zeletin. Mai sus am notat deja că forma cea mai apropiată de prototipul originar al hidronimului acesta ar fi *Seletin*, nume de râu în Bazinul Superior al Nistrului. Pentru domeniul traco-dacic dispunem însă numai de o formă atestată fără suf. *-in* – *Selletes* –, cu sens tribonimic [Топоров, Неск. пар., p. 56]. Cuvinte cu structură similară există şi în arealul baltic. Cf. let. *Sellite*, termen onomastic neprecizat [Топоров, ibid.]. Pentru motivaţia semantică am putea să ne gândim la un verb comparabil cu lit. *selėti* „a se mişca încet”. Cf. hidron. *Nechid* < ucr. *не* + *хід* „curs” (< est-sl. *ходъ* „id.”).

Moldova, afl. al Siretului. Hasdeu (p. 300) a pus termenul acesta în legătură cu got. *mulda* „praf”, interpretare acceptată de Rosetti (CL, XXVI, 1975, p. 61-62 s.u.). Într-adevăr, atât expresia, cât şi conţinutul (motivaţia apelativică iniţială) a etimonului hasdeian par să clarifice cele două planuri respective ale hidronimului nostru. Rosetti (*ibid*.) notează că forma gotică „*mulda...* explică vocalismul termenului românesc în limba veche vorbită, de ex. Mulduvei (Câmpulung, Bucovina, 1604-1618) şi în limba de astăzi: *Mulduha...*”. În schimb, vocalismul -*o*- din prima silabă a termenului *Moldova* s-ar datora influenţei „formei din limba oficială”. În atare caz însă rămâne nelămurit -*o*- din actele cancelăreşti care datează din sec. XIV. Cf.... *dux Terre Moldavie* (a. 1384) [DRH, A., I, p. 1]; ...**Романь воєвода обладаѧ зємлею молдавьскою...** (a. 1392) [*ibid*., p. 3]; ...**отъ поли простѣ на Молдава** (a. 1400) [*ibid*., p. 16]. Dacă pornim de la un etimon cu -*u*- în rad., putem crede că trecerea lui -*u*- la -*o*- se produce în limba română. Cf. *mofluz* < turc. *müflüz, moft* < *muft, mojic* < rus. *мужик, moldă* „capaie” (reg.) < germ. *Mulde* (acesta e un alt cuvânt!), *mondir* (şi *mundir*) < rus. *мундир, mormânt* < lat. *monumentum* (arom. *murmânt*), *morun* < ngr. *μουρούνα, moşmol* (plantă) < turc. *muşmula.* Deci formele mai vechi şi mai noi (cu -*o*- în rad.) *Molde, Molda, Moldova* nu ar fi de natură cărturărească.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

O altă chestiune la fel nelămurită a etimologiei examinate e partea finală *-ova* a termenului *Moldova*. Potrivit lui Rosetii (*ibid*.), segmentul în cauză ar rezulta din *-ua* prin dezvoltarea, între *-u-* şi *-a-,* a unui *-u̯-* şi apoi prin consonificarea lui în acest context fonetic: *Moldua* > *Molduu̯a* > *Molduva* > *Moldova.* În atare situaţie nu se ştie cum s-a creat grupul *-ua* al formei *Moldua.* Planul conţinutului nu ridică deosebite probleme, iniţial prototipul termenului *Moldova* însemnând „prăfoasă", la fel, arată Rosetti, ca şi hidronimul *Prahova* care e de provenienţă slavă.

În general, soluţia expusă mai sus are anumite plusuri, dar şi unele minusuri, care nu-i permit să depăşească nivelul ipotezelor. Să luăm, de pildă, chestiunea esenţială privitoare la relaţia dintre bazele termenilor *Molda* şi *Moldova.* Ce avem aici: derivare sau altceva? După opinia noastră, răspunsul s-ar putea întrezări, dacă vom lua în considerare, în primul rând, faptul că traco-dacica poseda suf. onomastic *-uv-** şi că formele sale atestate cu acest morfem par să fi cunoscut corespondente în domeniul baltic:

traco-dac. *Bersovia* (loc): lit. *Beržuvis* (râu).

traco-dac. **Seietovia* (loc): lit. *Sietuva* „loc adânc într-un râu" [Duridanov, p. 89]. Suf. hidronimic *-uv-* e bine reprezentat în arealul baltic. Cf. lit. *Anuva, Deguva, Garduva, Geluva, Gryžuva, Kurtuva, Latuva, Maižuva, Mituva, Nyžuva, Ringuva, Šešuva, Vaiguva, Varduva, Žebruva* [Топоров-Трубачев, p. 155]. În felul arătat putem crede că în forma *Mulduva* am avea de a face cu suf. traco-dac *-uv-* ce figurează, puţin modificat, şi în *Bersovia*, *Salsovia* şi **Seietovia.* Un alt argument de natură să ne apropie de fondul supoziţiei postulate e că rom. *Molde* / *Molda*** din atestările vechi par a fi comparabile cu forme din domeniul baltic; de exemplu, cu apelativul lit. *mulde* „nămol" [Невская, p. 53]. Pe temeiul probelor invocate presupunem că termenii *Molda* şi *Moldova*

---

* Suf. *-uv-* ar părea să figureze şi în traco-dac. *Salsovia* (localitate în Moesia Inferior [**Izvoare**, I, p. 739, 780]), căci baza termenului dat e un apelativ comparabil cu v. prus. *sal* „sare"; let. *sȁls* „id.", *Salce* (localitate). Cf. şi Russu (p. 120). *Salsovia*, iniţial, ar fi însemnat „sărata". În slavă, pentru *a* avem *o*. Cf. rus. *соль* „id." etc.

** În legătură cu termenul *Molda*, notăm următoarele. În **Letopiseţul Ţării Moldovei** de Grigore Ureche citim: „...iară apei ... i-au zis *Molda*, sau cumu-i zic unii (!), *Moldova*". Din acest fragment de text ar reieşi că, pe timpul cronicarului nominalizat, râul despre care este vorba avea două denumiri – *Molda* şi *Moldova*. Şi încă un detaliu. În lucrarea sa **Toponimia minoră a Bucovinei**, I-II, Iaşi, 1996 (p. 211, 407), N. Grămadă constată, în două hrisoave de la Vasile Lupu, un termen cu acelaşi aspect fonetic *Molda*, dar cu alt sens – de „munte". În studiul indicat (p. 428, 430) e dată şi forma *Moldău* (cu accepţie de „deal") care apare în surse mai noi. Despre apelativul *moldă*, cu variantele sale formale şi semantice, informaţii bogate conţin investigaţiile cercetătorului ieşean I. Popescu-Sireteanu.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

ar putea fi de provenienţă traco-dacă şi că în idiomul de origine, iniţial, etimoanele lor constituiau un cuplu derivaţional caracterizat prin formantul *-uv-*: **mulde* „nămol”: **mulduva* „nămoloasă”. Aşa cum am mai remarcat, în condiţiile limbii române *-u-* din rad. formelor acestea trece la *-o-*: *Mulde* > *Molde / Molda, Mulduva* >**Molduva.* Cel de al doilea *-u-* a fost substituit apoi prin *-o-* graţie asimilării: **Molduva* > *Moldova.* (Notăm şi faptul că termenii hidronimici *Molda* şi *Moldova* datează din aceeaşi perioadă ca şi celelalte cuvinte onomastice analizate, astfel încât şi din acest punct de vedere explicarea lor prin colonişti germani, cum se admite de obicei, ar fi mai puţin probabilă.) În fine, suf. **-ава** al hidron. **Молдава** din hrisoavele noastre vechi e varianta sl. a formantului în cauză. Cf. ucr. *Бобрава, Тернава, Рудава*; scr. *Трнава, Млава, Тамнава* [Трубачев, p. 54]. De la hidron. **Молдава**, în sl., a fost creat toponimul – denumire de ţară – **Молдавиіа**, formă presupusă deja de primul document moldovenesc (a. 1384), unde citim ...*dux Terre Moldavie* (= *dux Terrae Moldaviae*). Ca analogii semantice pentru interpretarea etimologică expusă aici, cf. *Imoasa, Nămoloasa, Tinoasa* etc. [Iordan, p. 69]. Subliniem că, la fel ca şi alte câteva sunete ce caracterizează structura fonetică a unor termeni autohtoni, consoana intervocalică *-v-* din hidronimul Moldova (devenit apoi şi toponim) reclamă o explicaţie aparte. V. infra.

Molniţa, pârâu în jud. Suceava. La un anumit nivel de conexiuni fonetice segmentul *mol-* al cuvântului despre care vorbim pare a se identifica cu cel al râului *Moldova*. Baza primordială indo-europeană e radicalul *mul-* „nămol, lut”, în care numai *m* se menţine stabil, în timp ce vocalismul şi *-l-* cunosc varieri. Cf. lit. *molis* „lut”; let. *mals* „id.” [Топоров-Трубачев, p. 196], lit. *mulas „mâl”, molinas „lutărie”, muras „glod”* [Невская, p. 53-54]; rus. *мул* „mâl”, *мур* „mucegai” [Vasmer, III, p. 7, 10]; lat. *mulleus* „roşu” etc. În domeniul baltic vechi şi nou, constatăm numeroase derivate cu formantul *-n-* care ar putea să se afle în relaţii de înrudire cu hidronimul nostru *Molniţa*. Cf. denumirile de râuri din Bazinul Superior al Niprului *Моленка,* cu var. *Молянка, Молинка, Мольнинка* etc., precum şi termenii onomastici: v. prus. *Moleyn*, lit. *Molingiris, Молина, Моленс* etc. [Топоров-Трубачев, p. 196]. Ceea ce ar însemna că şi de data aceasta înţelesul primar al cuvântului examinat ar fi fost „mâloasa, tinoasa”.

Hidronimul *Moldova* diferă de *Molniţa* prin faptul că în cazul întâi etimonul atestă o altă structură derivaţională, propriu-zis, conţine două suf. străvechi: *-d-* şi *-uv-*. Etapa **muld-l*mold-* e observabilă în mai multe limbi indo-europene. Cf. Leviţchi (p. 152-153) şi ЭССЯ (XVI, p. 101).

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

Etapa cu *-uv-* pare a fi caracteristică în special pentru domeniul traco-dacic şi cel baltic.

Ringa, afl. al Prutului. Probabil, o variantă a termenului acesta e forma *Ringaci*, posibil acelaşi afl. al Prutului, care apare pe o hartă veche ce se află în fondurile Arhivei Moldovei. Apelativul traco-dacic de la baza hidronimului în cauză – **renga* – ar fi comparabil cu let. *reņge* „râpă şerpuită"; *rĕge* „curs mic de apă", „şuvoi" [Невская, p. 77]. La datele baltice citate aici pot fi adăugate lit. *ringa* „ceva strâmb", let. *rîdziņa* „râuşor", *Rindzele* (localitate), precum şi denumirea or. let. *Rĩga*, cu varianta lit. *Ringa.* Cf. Vasmer (III, p. 483). În sfârşit, vom mai nota că rad. baltic. *ring-* figurează şi în hidronimul lit. *Ringuva*, menţionat în pasajul referitor la proveniența termenului *Modova*.

Rusaia, afl. al Bistriţei [DRH, A., I, p.420]. Baza apelativă a termenului respectiv ar fi un verb cu răd. **rus-* reprezentat în domeniul baltic prin lit. *rusėti* „a curge încet, a susura" la care ne-am mai referit. Ca formaţii pentru traco-dacică se citează toponimele *Rusidava,* oraş în Dacia; *Ρούσιον*, oraş pe râul Nestos care în antichitate era hotarul între Tracia şi Macedonia [Duridanov, p. 60]. În arealul baltic termenii onomastici având o atare temă sunt numeroşi. Cf. v. prus. *Russa*, *Russow* (râuri), *Rossen* (lac), *Rusele* (pârâu), *Russe, Russin* (localităţi); lit. *Rusių káima*s (localitate), *Rusnáité*, *Rúsnė, Rusnis* (râuri), *Rusių ẽžera*s (lac) [Duridanov, ibid.; Топоров, *К фрак.-балт. пар.*, p. 86]. Pentru domeniul sl., cf. rus. *русло* „albie de râu, curs".

În ceea ce priveşte termenul onomastic *Rusca*, acesta, ca hidronim, ar putea fi raportat etimologic la o bază comparabilă cu cea a v. prus. *Rusk*e, lit. *Rauškas* (lac), *Ruškis* (lac), jemait. *Раєшкис* (pârâu). Toporov-Trubačiov (p. 205), pentru motivaţia semantică a cuvintelor enumerate, fac trimitere, ipotetic, la lit. *ruškanas* „ceţos, acoperit cu ceaţă"*.

Stavnic, afl. al Bârladului la Vultureşti, jud. Vaslui [DRH, A., I, p. 161]. În calitate de posibile etimologii ale cuvântului în chestiune, Iordan (p. 531-532) admite mai întâi sl. *stav* care „în polonă (sub forma *staw*) înseamnă «iaz», «heleşteu»", dar, întrucât, adoptând o atare soluţie, suf. *-nic*, în limba română, nu ar găsi justificare, se decide până la urmă în favoarea derivatului *stavnic* „herghelegiu", nume de agent creat de la rom. *stavă* „herghelie". În ceea ce priveşte planul expresi-

---

* Pentru semnificaţiile termenului *Rusca* în nomenclatura onomastică românească, v. I. Lobiuc, *Toponime dacoromâne cu radicalul rus-* în **Anuarul Institutului de Istorie şi Arheologie „A. D. Xenopol"**, XXV, Iaşi, 1988, p. 409-424.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

ei, ambele interpretări par a fi verosimile. Latura semantică însă e mai puţin limpede.

Se poate admite că în cazul cercetat etimonul căutat e un cuvânt autohton având rad. **stab*- comparabil cu hidronimele din Bazinul Superior al Niprului, de origine baltică, *Стабна / Стабенка / Стабница*, pentru care cf. Toporov-Trubačiov (p. 117, 209, 240). Potrivit autorilor menţionaţi (p. 209), termenul *Стабна* care reprezintă întreaga serie indicată provine din balt. **Stab*- prin mijlocirea sl. *Стабьна* sau direct din balt. **Stabin*-. Se citează ca probe concludente hidronimele v. prus. *Stabingen, Stabynotilte,* oiconimul lit. *Štabinas*, precum şi apelativul motivant care în v. prus. e *stabis* „piatră". Pe temeiul celor expuse conchidem, ipotetic, că la naşterea sa, hidronimul nostru ar fi însemnat „pietrosul". Partea finală *-nic* a termenului *Stavnic* trebuie pusă pe seama mediului specific în care s-a dezvoltat limba română în arealul său de nord şi nord-est. Pentru trecerea lui -b- la -v-, cf. *gravnic* [DI] <*grabnic*, *ohavnic* [DI] < *ohabnic*. Rămâne de văzut dacă hidronimul asemănător fonetic *Stebnic,* alt afluent al Bârladului [DRH, A., I, p. 222], nu trebuie şi el raportat aici.

Şacovăţ / Sacovaţ / Ţacovăţ, afl. al Bârladului [DRH, A., II, 16, 81 ş.a.]. În actele din Moldova forma obişnuită e cea cu *ş*- iniţial. La Dimitrie Cantemir însă (p. 29), întâlnim varianta cu *s*-: *Sacovăţ*. Într-un alt act în cuvântul examinat, pentru *š*-/*s*- avem *ţ*-: *Ţacovăţ* [DRH, A., II, p. 236-237]. Primele două variante par a avea motivaţie etimologică mai limpede. Într-adevăr, dacă admitem că hidronimul analizat are o bază comparabilă cu date din domeniul baltic – anume cu lit. *šaka „braţ de râu"*, *„ramură"*; let. *saka* „id." [Невская, p. 87] –, planul expresiei, şi în special oscilaţia *š*-*s*, precum şi cel semantic, în ceea ce priveşte termenul nostru, ar găsi o rezolvare. Deci, la originea sa *Şacovăţ* însemna „ramificaţie", „gârlă".

Să vorbim acum despre varianta a treia *Ţacovăţ*. Se crede că ţ- în forma examinată ar fi o greşeală. Cf. DRH (A., II, p. 237). Nu ne pronunţăm în problema aceasta. Notăm numai că în Bazinul Superior al Niprului există hidronimele *Шаколовский şi Цоколовский*, pentru Toporov şi Trubaciov (p. 213), etimologic neclare. Autorii menţionaţi compară însă termenul întâi cu cel de al doilea. Sub raportul indicat, întrucât denumirea *Шаколовский* ar putea fi legată genetic de lit. *šaka*, ar urma că şi hidronimul *Цоколовский* se include în seria cuvintelor onomastice cu bază baltică. Aşadar, nu ar fi exclusă posibilitatea ca toate cele trei variante din arealul nostru să aibă corespondente fonetice în domeniul baltic. E necesar să subliniem şi faptul că în slavă baza respectivă – cf. rus. *coxa*

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

„sprijin”, „crăcană” [Vasmer, III, p. 729] – diferă sensibil atât fonetic, cât şi semantic de cuvintele rom.

Ţuţora, vad pe Prut. În documentele vechi denumirea în discuţie este atestată cu *-o-* în prima silabă. Cf. ...**на цоцорин(ъ) брод(ъ)** „la vadul de la Ţuţora” [DRH, A., I, p. 394]. V. şi DRH (A., II, p. 58, 244, 257). Pentru a ne apropia de etinomul căutat al termenului acesta e necesar să ţinem seama de specificul africatei *ţ* şi al perechii sale *č*. Nu rareori consoanele în cauză derivă din acelaşi sunet simplu *k*. Totodată ele, cronologic, dar şi spaţial, se pot substitui una prin alta. De exemplu, *c* (*k*) lat., succedat de *e*, în româna comună devine *č,* iar apoi în arom. şi megl. acest *č* trece în *ţ*. Avem deci următorul paralelism: drom. *čeapă, čeară, čer, čerb, činã /* arom*. ţeapă, ţeară, ţer, ţerb, ţinã* < lat. *caepa, caera, caelum, cervus, cena.* O atare corespondenţă se constată şi în domeniul baltic, iar într-un plan mai larg şi în cel balto-slav etc. Cf. lit. *čiuka „porc”*: let. *cuka* „id.”, lit. *čičeris*: let. *ciecere* [Топоров-Трубачев, p. 212]; rus. *червь* „vierme”: let. *cirmis* „id.”, rus. *черв* „secere”: let. *cirvis* „id.”. Pildele aduse aici demonstrează că în arealul baltic sunetul primordial *k* în poziţie de palatalizare se reflectă atât ca *č*, cât şi ca *c* (*ţ*). Pentru etimologia studiată un interes aparte prezintă termenul onomastic let. *Ciecere*, cu *c* (= *ţ*), întrucât cuvântul dat, prin planul expresiei sale, ne conduce spre ideea că şi hidronimul *Цецорка* din Bazinul Superior al Nistrului [Маштаков, p. 21] e de origine baltică şi că termenii aceştia, împreună cu denumirea din spaţiul nostru *Ţuţora* / *Ţoţora*, ar putea fi consideraţi ca o isoglosă traco-daco-baltică.

Deosebirile de vocalism ale celor trei termeni ar fi în relaţie cu împrejurarea că rad. primar al cuvintelor date pare a fi cvasionomatopeic, cu variantele **cecer-* / **cecor-*: **čečer-* / **čečor-.* După cum vedem, variantele cu *c* (*ţ*) sunt ilustrate de termenii baltici *Ciecere* (let.) şi *Цецор(ка)*, precum şi de rom. *Ţuţora* / *Ţoţora.* Variantele cu č, în special forma *Чечора*, apar ca hidronime în Bazinul Superior al Niprului, deci de asemenea într-un spaţiu baltic, dar şi în unele regiuni est-sl. [Vasmer, IV, p. 356; Топоров-Трубачев, p. 212]. Primordial, rad. în discuţie trebuia să fi avut sens de „ceva cocârjat, curbat, strâmb, ciufulit”. De unde e de presupus că iniţial *Ţuţora* / *Ţoţora* denumea un pârâu cotit, şerpuit, sinuos.

Uşiţa, afl. al Stavnicului [DRH, A., II, p. 274]. Segmentul *Uş-* al acestui hidronim e comparabil cu *Уша*, râu în Bazinul Dvinei apusene, şi cu denumirea identică din Bazinul Superior al Niprului [Топоров-Трубачев, p. 212]. În zona Niprului sunt atestate şi formele radicale, fără suf., dar cu *-s-/-ss-* intact – *Уса* / *Усса*. Pentru baza apelativă a termenilor ono-

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

mastici din spaţiul baltic, vechi şi nou, se fac trimiteri la lit. *úosis / ousis* „frasin”, let. *ōsis* „id.”. În domeniul sl., apelativele respective vădesc un fonetism sensibil diferit: rus. *ясень*, bg. *ясен* / *осен*, pol. *josén* etc. [Vasmer, IV, p. 564]. Consoana *-r-* în var. *Urşiţa* [DRH, A., II, p. 528] s-ar datora apropierii acestui hidronim de apelativul *urs* (pl. *urşi*).

Vilia, afl. al Prutului [DRH, A., II, p. 285]. Var.: *Velia*, *Gelea*. Un hidron. parţial identic cu *Vilia* e *Vilna*, afl. al Bârladului [DRH, A., II, p. 274]. Var.: *Vinnea*. Pentru termenul din urmă Iordan (p. 349) citează şi var. *Velna*, *Gelna*. Principalele denumiri ale seriei par a avea în arealul baltic corespondenţe evidente. Forma *Vilia* din nordul Moldovei e comparabilă cu lit. *Vilija*, afl. al Nemanului. Pentru *-e-* din varianta *Velia* putem face referinţă la lit. *Vel*(*upis*) sau v. prus. *Vel*(*owe*), termeni citaţi de Топоров-Трубачев (p. 179). Formele cu *-n-* au şi ele perechi baltice. Cf.v. prus. *Wilen*, lit. *Veliuonis* (lac), *Veliuona* [Топоров-Трубачев, ibid.]. În sfârşit, potriviri similare cu formele noastre vădesc şi hidronimele de aceeaşi origine baltică din Bazinul Niprului: *Вилия* (două denumiri) [Топоров-Трубачев, p. 251]; *Велейка, Веленка, Веленя, Вельня* [Топоров-Трубачев, p. 179]. Faptul coincidenţelor formale ale cuvintelor acestea şi semnificaţia lor comună, ca hidronime, ne permite să presupunem că în cazul acesta de asemenea ar fi vorba despre o izoglosă traco-daco-baltică. Care ar fi baza apelativă a termenilor în discuţie? După cum notează Vasmer (I, p. 315), denumirea de râu *Vilija*, K. Buga o explică prin verb. lit. *vieloti* „a răsuci, a împleti”. E. Karski, detalizând această idee, consideră că iniţial *Вилия* însemna „râu şerpuit, cu cotituri” [Vasmer, *ibid*.]. Explicaţia relevată pare a fi cea reală. Într-adevăr, de la rad. primordial **vi-*, probabil onomatopeic, se puteau crea denumiri de râuri cu cursuri sinuoase, furtunoase, precum şi de diverse fenomene stihiinice*. Deci rom. *Vilia / vilna,* lit. *Vilija /* v. prus. *Wilen* ar fi un alt exemplu de natură să ilustreze conexiunile genetice traco-daco-baltice.

Recapitulând cele expuse, formulăm câteva concluzii de ordin intra- şi extralingvistic. Cel puţin unele dintre exemple cercetate pot fi văzute

---

* Remarcăm aici că poate şi substantivele româneşti *vicol* şi *viscol* s-ar raporta la grupajul de termeni de o atare natură. Primul dintre cuvintele indicate e comparabil cu segmentul *Вихол-* al hidronimului de origine baltică din zona Niprului *Вихолка* [Топоров-Трубачев, p. 163], cel de-al doilea – cu toponimul *Вискули* [*Visculi*], denumire în Rezervaţia Belovejscaia Puşcea. Pentru suf. *-ol-* mai notăm oiconimul lit. *Medžiolai* şi varianta sa etimologică, hidronimul niprean *Мядзиол* [Топоров-Трубачев, ibid.]. În ucr. există de asemenea un cuvânt de genul în cauză – *віхола* „furtună, vifor”, dar, judecând după segmentul *-ол-*, originea sa nu ar fi pur slavă.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

ca relicte din limba strămoşilor noştri preromani. O altă deducţie e că pe baza materialului analizat am avea dreptul să conchidem că dacii nordici sau „liberi", cum îi numea V. Pârvan, s-au menţinut ca o etnie aparte o perioadă mai îndelungată faţă de fraţii lor din zona limbii latine care către finele epocii antice deveniseră un fragment al masivului etnic romanofon. Supoziţia dată poate fi argumentată prin dovezi de natură lingvistică. Astfel, unele hidronime de origine dacă analizate în prezentul studiu atestă trăsături fonetice ce diferă radical de aspectul fonic al cuvintelor moştenite din limba latină. Într-adevăr, în lexemele din idiomul italic consoanele intervocalice *-l-* şi *-v-*, de pildă, se transformă complet: *-l-* devine *-r-*: *filum* > rom. *fir*, *mola* > *moară*, iar *-v-* dispare: *mutavi* > *mutai*, *novus* > *nou*. Atare schimbări fonetice sunt postlatine, ele nu pot fi anterioare secolului VI p. Chr. E necesar să mai subliniem că procesele de acest gen persistă o anumită perioadă de timp. În cazul discutat aici putem spune că legităţile fonetice date au limite cronologice stricte: ele se consumă în secolele VI-VIII, apoi încetează de a mai fi active. De aceea cuvintele de provenienţă veche slavă cu *-l-* sau *-v-* în corpul lor fonetic, întrucât sunt împrumutate mai ales începând cu secolul IX, păstrează consoanele intervocalice respective neschimbate. Cf. *smoală* < v. sl. **смола**, *slavă* < v. sl. **слава**. Vom spune deci că, de vreme ce în hidronimele traco-dace *Miletin*, *Zeletin*; *Şacovăţ* şi *Moldova* sunetele intervocalice indicate se păstrează intacte, se impune concluzia că termenii respectivi pătrund nu în latina dunăreană, ci în descendenta ei deja individualizată – limba română – după ce procesele fonetice în cauză încetează de a mai fi active. Ceea ce înseamnă că dacii liberi din Moldova, Transilvania de nord, Bucovina şi din zonele limitrofe îşi menţin graiul până la începutul evului mediu. Ei s-au integrat în masivul etnic al poporului nostru nu romanizându-se, ci românizându-se.

REFERINŢE BIBLIOGRAFICE

1. Ivan Duridanov, *Thrakisch-dakische Studien* // Linguistique balkanique, XIII (1969), nr. 2.

2. Max Vasmer (М. Фасмер), *Этимологический словарь русского языка*, I-IV, Moscova, 1964-1973.

3. C. Poghirc, *Les rapports entre le thraco-dace et le balto-slave* / X-ème Congrès International des Linguistes, Résumés des communications, Bucureşti, 1969.

4. I. I. Russu, *Limba traco-dacilor*, Bucureşti, 1967.

5. *Izvoare privind istoria României*, I, Bucureşti, 1964.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română"
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)

6. Maria Gimbutas, *Civilizaţie şi cultură* // Traducere din limba engleză de Sorin Paliga, prefaţă şi note de A. C. Florescu, Bucureşti, 1989.

7. I. P. Mallory (Дж. П. Мэллори), *Индоевропейские прародины* // Вестник древней истории, 1997, nr. 1.

8. W. Porzig, *Gliederung des indogermanischen Sprachgebiets*, Heidelberg, 1954.

9. A. Meillet, *Les dialects indo-européens*, Paris, 1922.

10. V. N. Toporov (В. Н. Топоров), *Несколько иллирийско-балтийских параллелей из области топономастики* // Проблемы индоевропейского языкознания, Moscova, 1964.

11. V. N. Toporov (В. Н. Топоров), *К фракийско-балтийским языковым параллелям (I)* // Балканское языкознание, Moscova, 1973.

12. V. N. Toporov (В. Н. Топоров), *К фракийско-балтийским языковым параллелям (II)* // Балканский лингвистический сборник, Moscova, 1977.

13. Cicerone Poghirc, *Considérations sur les éléments autochtones de la langue roumaine* // Revue roumaine de linguistique, XII (1967), nr. 1.

14. ВЯ… *Вопросы языкознания*, Moscova, 1952.

15. V. N. Toporov, O. N. Trubačiov (В. Н. Топоров, О. Н. Трубачев), *Лингвистический анализ гидронимов Верхнего Поднепровья*, Moscova, 1962.

16. DRH, A. – *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. I, Bucureşti, 1975; vol. II, Bucureşti, 1976.

17. Jahresbericht… *Jahresbericht des Instituts für rumänische Sprache*, Leipzig, 1894…

18. P. L. Maştakov (П. Л. Маштаков), *Список рек Бассейнов Днестра и Буга (Южного)*, Petrograd, 1917.

19. DRH, D. – *Documenta Romaniae Historica, D. Relaţii între ţările române*, vol. I, Bucureşti, 1977.

20. Iorgu Iordan, *Toponimia românească*, Bucureşti, 1963.

21. O. N. Trubačiov, *Названия рек правобережной Украины*, Moscova, 1968.

22. *Documente privitoare la istoria Ţării Moldovei în secolul al XVIII-lea* // Moldova în epoca feudalismului, vol. X, Chişinău, 2005.

23. СГУ – *Словник гідронімів України*, Kiev, 1979.

24. ЕСУМ – *Етимологічный словник української мови*, I-III, Kiev, 1982-1980.

25. Ion Neculce, *O samă de cuvinte*, *Letopiseţul Ţării Moldovei*, Chişinău, 1974.

26. L. G. Nevskaia (Л. Г. Невская), *Балтийская географическая терминология*, Moscova, 1977.

27. Bogdan Petriceicu Hasdeu, *Istoria critică a Romanilor*, vol. I, Bucureşti, 1875.

28. CL – *Cercetări de lingvistică*, Cluj, 1956.

29. V. V. Leviţchi (В. В. Левицкий), *Сравнительно-этимологический словарь германских языков*, Cernăuţi, 1994.

30. ЭССЯ – *Этимологический словарь славянских языков* // Redactor: O. N. Trubačiov (О. Н. Трубачев), Moscova, 1974.

31. DI – *Dicţionar invers*, Bucureşti, 1957.

32. Dimitrie Cantemir, *Descrierea Moldovei*, Chişinău, 1975.

BDD-A20772 © 2006 Revista „Limba Română”
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-16 04:56:50 UTC)